

DOI: 10.32347/2076-815x.2021.77.458-474

УДК 711.16(430):114/115

д.т.н., проф. **Уль А.В.**,
ul.anna@vnu.edu.ua, ORCID:0000-0002-5249-0828,
к.т.н., доцент **Мельник О.В.**,
hockins@vnu.edu.ua, ORCID:0000-0002-5429-4038,
Волинський національний університет імені Лесі Українки
к.т.н. доцент **Мельник Ю.А.**,
y.melnyk@lntu.edu.ua, ORCID:0000-0001-5186-7032,
Луцький національний технічний університет,
Вакулюк Л.А., slava@vnu.edu.ua, ORCID 0000-0002-1087-3927,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
к.ф.н. **Грибок О.М.**, lena_gribok@ukr.net, ORCID:0000-0001-6028-3266,
Universität Vechta, Deutschland (Університет м. Фехта, Німеччина)

КОНЦЕПЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОСТОРОВОГО ПЛАНУВАННЯ. ДОСВІД НІМЕЧЧИНИ

Одним із найважливіших інструментів територіального управління і планування є стратегія та процес формування управлінських рішень на основі різних моделей, які розрізняються співвідношенням взаємопов'язаних елементів і процесів територіального (просторового) планування і соціально-економічного. Вибір основної моделі стратегічного планування визначається, як правило, національними традиціями. Раціональна організація системи просторового планування сприяє всебічному соціальному розвитку регіонів, підвищенню якості життя населення. Тому при розробці стратегій просторового планування доцільним є врахуванням кращих європейських концепцій. Концепції просторового планування, запроваджені з 1960-х років минулого століття в Німеччині, описують основні принципи просторової структури і слугують базовими при побудові майбутньої просторової структури. В статті розглянуто основні та неформальні концепції, їх виникнення, історія розвитку, та їх поточний статус в просторовому плануванні. Досвід Німеччини може бути корисним при формуванні системи збалансованої політики у сфері просторового планування в Україні.

Ключові слова: територіальне планування; концепції просторового планування; просторова структура; вісь розвитку; сталий розвиток.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. В даний час перед людством стоїть ряд завдань, з якими жодна держава не в силах впоратися самотійно. Серед них завдання по вирішенню екологічних

проблем та сталого соціально-економічного розвитку, питання справедливого розподілу ресурсів та ін. [1,2]

Шляхи вирішення даних проблем слід шукати на інтернаціональному, національному, регіональному і локальному рівнях. Просторове планування може також внести свій вклад. Коли в 2015 році Організація Об'єднаних Націй прийняла "Порядок денний-2030" і оприлюднила 17 глобальних цілей сталого розвитку (SDG), в Німеччині вже 13 років існувала національна стратегія сталого розвитку. [3,4]

У просторовому плануванні концепції розташовуються між цілями та інструментами. Для концепцій характерним є те, що , що вони абстрактні, схематичні та не деталізовані. Концепції просторового планування служать основою при розробці майбутньої просторової структури.

Деякі з них є фундаментальними принципами просторового планування, інші ж є більш орієнтованими на практичну реалізацію. По суті, мова йде про розподіл різних функцій у просторі за певною схемою і, відповідно , про основні концепції в порядку їх розвитку (рис. 1).

Формулювання цілей статті. Для того, щоб врахувати відмінності концепцій просторового планування, необхідно звернутись до деяких ранніх публікацій, в яких чітко [1] розділені основні поняття та концепції просторового планування. У просторовому плануванні терміни «концепція» і «основні принципи» тісно пов'язані між собою за змістом. Ключовим диференціатором є часова перспектива. У той час як концепції просторового планування та просторового розвитку відображають поточні політичні та соціальні цілі, концепції просторового планування характеризуються значною стабільністю та незмінністю [2]. Аналіз значного досвіду Німеччини, безумовно, буде корисним при формуванні системи збалансованої політики у сфері просторового планування в Україні.

Виклад основного матеріалу. Історія виникнення та розвитку різних концепцій просторового планування тісно пов'язана з різними фазами, котрі пройшло просторове планування в Німеччині за останні десятиліття та, відповідно, які нагальні завдання були реалізовані для досягнення поставлених цілей. [3]

З плином часу важливість та значення концепцій у просторовому плануванні змінювалося (рис 2).

У період з 1960 по 1975, у так званий «період оптимізму» було розроблено ряд концепцій. Концепція центральних міст зарекомендувала себе як важливий елемент державного та регіонального планування.

У федеральній програмі просторового планування (1975 р.) центри та осі розвитку (які разом із концепцією центрального розташування утворюють так

звані точково-осьові концепції), функціональний розподіл праці та категорії районів були виділені як ключові елементи просторової структури.

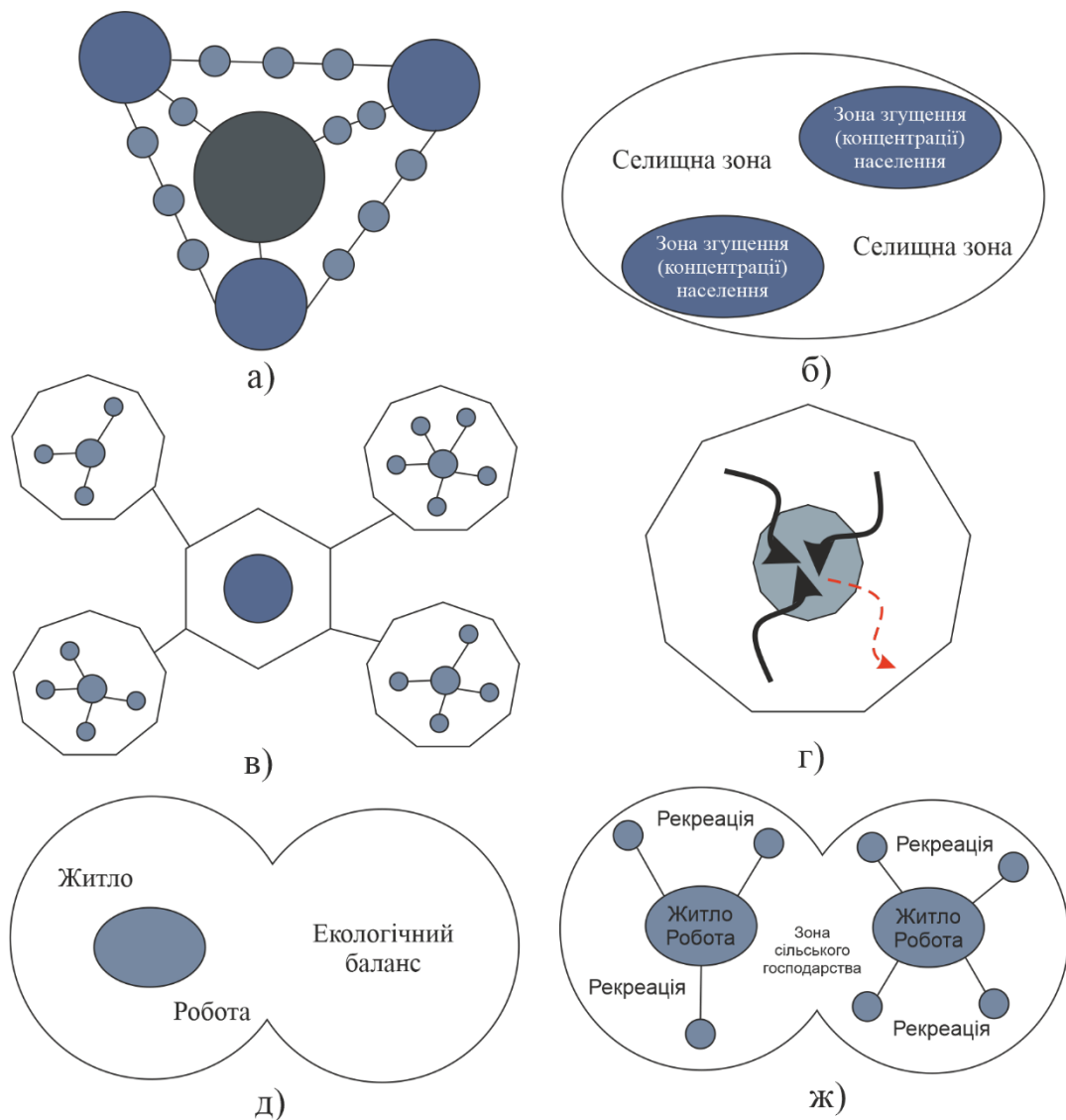


Рис. 1. Базові ідеї ключових концепцій просторового планування.

а) точково-осьова концепція; б) концепція категорій територій; в) децентралізована концепція територій; г) концепція пріоритетності внутрішнього розвитку перед зовнішнім; д) концепція функціонального розподілу праці; ж) концепція збалансованих функціональних просторів.

Створення рівних умов життя на місцевому рівні федеральних земель, стало домінуючою тенденцією просторового планування. Концепція центральних міст, в першу чергу відповідала за загальнодержавне постачання населення товарами і послугами. Абстрактні міркування цієї програми регіонального планування на федеральному рівні виявились загалом неефективними в практиці планування.

В наступні роки значно зріс рівень скептицизму щодо необхідності всебічного загального планування засобами просторового планування. Також

були поставлені під сумнів підходи, спрямовані на регіональний ріст та розширення. Натомість екологічні проблеми дедалі більше переміщувалися в центр уваги суспільства. Як результат принцип пріоритетності внутрішнього розвитку перед зовнішнім став пріоритетним у основних напрямках просторового планування [4].

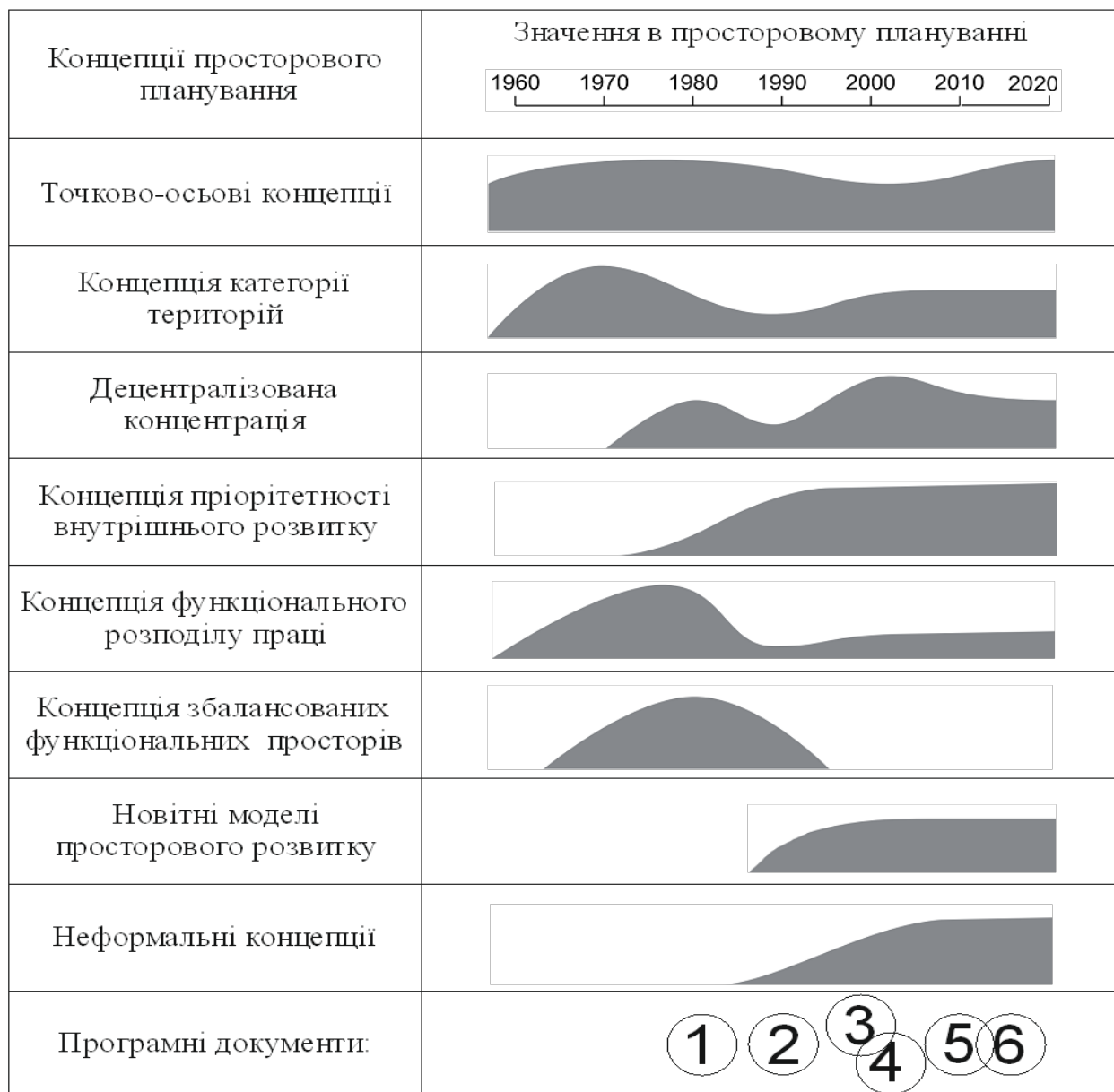


Рис. 2. Важливість різних концепцій просторового планування в часі.

Програмні документи :1. Державна програма просторового планування (Bundesraumordnungsprogramm 1975); 2. Програмні пріоритети просторового планування (Programmatische Schwerpunkte der Raumordnung 1985); 3. Орієнтаційні рамки просторового планування (Raumordnungspolitischer Orientierungsrahmen 1993); 4. Основи політики просторового планування (Raumordnungspolitischer Handlungsrahmen 1995); 5. Керівні принципи та стратегії дій щодо просторового розвитку в Німеччині (Leitbilder und Handlungsstrategien für die Raumentwicklung in Deutschland 2006); 6. Новітні моделі просторового розвитку (Fortentwickelte Leitbilder der Raumentwicklung 2016).

Посилення внутрішнього розвитку - важливий крок до сталого розвитку населених пунктів. Під внутрішнім розвитком розуміється перевага розвитку населених пунктів в існуючій асоціації поселень за рахунок:

- мобілізації вже виділених земель під забудову;
- більш щільної забудови;
- перепланування територій у локальній зоні не повинно обмежуватися лише історичним центром, а повинно враховувати потенціал розвитку населених пунктів, розташованих поблизу центру.

Возз'єднання Німеччини ознаменувало новий етап просторового планування: функція розвитку просторового планування стала більше сфокусованою на місця. Модерація та орієнтація на проєкт набули більшого значення.

На цьому тлі система орієнтації просторового планування ознаменувалась поверненням до неформальних концепцій просторового планування та розвитку [5, 6].

Основні концепції просторового планування Німеччини

Точково-осьова концепція. Децентралізована концентрація (точково-осьова система) – це модель міського та просторового планування. Це одна з основ сучасної концепції просторового планування Німеччини.

При концептуальних міркуваннях при вирішенні задач організації, управління та розвитку просторового планування важливу роль відіграють лінійні та, зокрема, точкові елементи. Найбільш яскравим прикладом є концепція центрального ядра (міста), згідно з якою просторовий розвиток відбувається у поєднанні з відповідними точками кристалізації, а мережа різних ієрархічних рівнів призначена забезпечити доступність населення по всіх напрямках на розумні відстані.

Концепція центрального ядра (міста) – це трирівнева базова система, яка складається із з базових центрів (найнижчий рівень), середніх центрів та регіональних центрів (найвищий рівень), а також пов'язаних із ними взаємозалежних областей.

Незважаючи на спроби стандартизувати систему, кілька федеральних земель визначили додаткові проміжні рівні та особливі форми у своїх просторових планах. Теорія центральних місць бере свій початок у науковій праці Вальтера Крісталлера "Центральні місця в Південній Німеччині"[2]. У ній виявлено просторові закономірності розміщення міст, знання яких необхідно для поліпшення територіальної організації суспільства і вдосконалення адміністративно-територіального поділу Німеччини. Під центральним місцем розуміється велике місто, центр для всіх інших населених пунктів даного району, забезпечує їх головними товарами і послугами. Головна заслуга цієї

теорії полягала в спробі відкрити закон взаємного просторового розміщення населених пунктів і застосувати його на нових територіях. У 1960-х роках концепція, на основі цієї теорії, була закріплена як центральний компонент у просторових планах усіх земель. Це одна з основ сучасної концепції просторового планування федерального уряду Німеччини.

Два десятиліття потому, у фазі загального скептицизму у сфері просторового планування, концепція центральних міст вважалась символом застарілих вимог традиційного просторового планування.

На цьому тлі на початку нового століття почалося інтенсивне обговорення концепції центрального розташування. Врешті – решт було усвідомлено, що концепція справді пропонує дієву орієнтаційну основу для конкретизації моделі сталого розвитку [7]. Крім того, на думку експертів, це забезпечує конкретні просторові вихідні точки для планування інфраструктури із врахуванням демографічних змін. Вдалою виявилась концепція регіонального планування у сфері розміщення великих торговельних центрів [8]. Однак слід критично зауважити, що центральний розподіл в деяких землях, з огляду на демографічну ситуацію, не відповідає дійсності і потребує оновлення.

Якщо осі в цій концепції розміщені між центральними точками, то виникають різні форми точково-осьових концепцій просторового планування. В основному можна виділити широкомасштабні осі розвитку та осі малих поселень [9].

Спільним для цих концепцій є те, що вони поєднують в собі просторово транспортну мережу та лінії постачання із низкою населених пунктів. Мультиmodalні трансєвропейські мережі, входять до планів регіонального планування федеральних земель і є домінуючими широкомасштабними осями розвитку. Осі малих поселень дають можливість узгодити їх забудову спільно із організацією транспортного руху. Згідно із цією концепцією пріоритетним є захист міжосьового простору (відкритих просторів), а наявні поселення повинні бути обмежені власною забудовою.

Законом про регіональне планування (§ 8 Abs. 5 Raumordnungsgesetz (ROG)) передбачаються не тільки центральні місця та структура поселень, але й осі.

В новітніх планах державного та регіонального планування, особливо в порівнянні з концепцією центральних місць, осі більше не відіграють вирішальну роль. При реалізації завдань просторового планування домінуючими є лінійні та, зокрема, точкові елементи.

Найбільш яскравим прикладом є концепція центрального місця, згідно з якою просторовий розвиток відбувається у відповідних точках кристалізації [2], а мережа центральних місць (центральне розташування) різних ієрархічних

рівнів призначена для забезпечення мінімального попиту населення на розумній відстані по всіх напрямках. Таким чином, утворилась трирівнева базова система, що складається з центрів низької, середньої та вищої ланки, а також пов'язаних із ними взаємозалежних областей.

Незважаючи на спроби стандартизувати систему, декілька федеральних земель визначили додаткові проміжні рівні та спеціальні форми у своїх просторових планах.

Точково-осьова концепція є чотирирівневою класифікацією просторового розвитку: верхній, середній, нижній і малі центри (місто, містечко, муніципалітет, село) і складається із зв'язку між центральними місцями і осями розвитку. Промисловість та населені пункти повинні концентруватися на ефективних транспортних маршрутах та поєднувати центральні місця та їх чотирирівневу ієрархічну систему з метою протидії розростанню міст та сприяння поліцентричному розвитку.

Концепція «Категорії територій». Термін категорії територій, також так звані типи районів – категорії просторового планування, застосовуються в державному плануванні при поділі територій на підрозділи із однорідними областями, яким притаманні різні просторові структурні особливості і різні проблемні зони. Такий розподіл дає можливість визначити багатофункціональні проблемні блоки та частково диференціювати цілі та принципи та інші вимоги просторового планування. Основними категоріями територій є агломерації та сільські поселення.

Поняття категорій територій було введено Законом про регіональне планування в 1965 р. (BGBl. I, 306, § 2 Abs. 1 ROG), згідно яким принципи регіонального планування були стандартизовані для перевантажених агломерацій та сільських районів. Концепція виникла в той час, коли просторова структура Німеччини все ще характеризувалася різким міським та сільським контрастом.

Завдання законодавчого органу полягала в сприянні можливої рівності умов життя на всіх регіональних рівнях Німеччини.

Небажаній тенденції “пасивного оновлення” сільських районів шляхом міграції до агломерацій була протиставлена політика “активного оновлення”, яка полягала у капітальних трансферах у ці райони (наприклад, шляхом стимулювання комерційних інвестицій та створення центральної інфраструктури) [10].

Загальнодержавна демаркація агломерацій на основі показників щільності була здійснена в 1968 році та оновлена в 1993 році. Сучасний стан концепції категорій територій у просторовому плануванні є неоднозначним. Незважаючи на те, що концепція досі є базовою в переважній більшості федеральних земель,

в деяких загальнодержавних планах просторового планування вона зазвичай вже не використовується.

Натомість, у просторових планах регіонального рівня, крім категорій багатофункціональних зон (наприклад, "райони, що оточують місто", або "структурно слабкі райони") проектні осі орієнтовані на конкретні просторові структури [2]. Наприклад, узгоджений розвиток поселень по центрам і осям поселень в агломераціях або доступ для послуг, що становлять спільний інтерес, і зміцнення центрів в сільській місцевості [11].

Концепція «Децентралізованої концентрації». Поняття «децентралізованої концентрації» є основним принципом просторової структури. Як дуальна стратегія, вона спрямована, з одного боку, на деконцентрацію просторового розвитку у великих масштабах (поліцентральна міська система), з метою уникнення регіональної поляризації, а з іншого боку, на концентрацію функцій у перспективних місцях (розвитку) в прилеглих або віддалених перевантажених районах міст (концентрація розвитку населених пунктів в центральних районах).

Таким чином, концепція децентралізованої концентрації спрямована на те, щоб уникнути розпорошення поселень в околицях основних міст, а також для розвантаження територій агломерацій та посилення характерної для Німеччини поліцентричної міської системи [2, 9]. Визначальним принципом концепції є сталий просторовий розвиток і принципи рівності умов життя [12].

Термін «децентралізована концентрація» був вперше сформований в програмі орієнтації просторового розвитку в 1993 році як концепція (федерального) просторового планування [5].

Ця концепція була спрямована на протидію широкомасштабній поляризації на користь найсильнішого в економічному плані центрального регіону Європейського Союзу (так званий „синій банан”) та перенаселення міських регіонів за рахунок розширення функціональних зон в напрямку високопродуктивних осей. На муніципальному та регіональному рівні децентралізована концентрація зарекомендувала себе як протилежність концепції кільцевого зростання міст з 1990-х років [13].

Концепція децентралізованої концентрації, яка сьогодні закріплена в Німецькому державному та регіональному плануванні, в період її розробки, була націлена на просторовий контроль за розвитком та необхідними розширеннями поселень. Окремі концептуальні елементи цієї теорії підтверджені в керівних принципах та стратегіях дії просторового розвитку [14,15].

Однак на державному рівні концепція децентралізованої концентрації була замінена столичними регіонами (метрополіями), які зорієнтовані на розширення [2,9].

Концепція «Пріоритетності внутрішнього розвитку перед зовнішнім». Концепція переваги (пріоритетності) внутрішнього розвитку перед зовнішнім описує просторовий порядок та концепцію розвитку, метою якої є зменшення обсягу освоєного нового простору: перш ніж освоювати нові райони, варто в першочергово використовувати потенціал існуючих населених пунктів (наприклад, шляхом повторного використання земель або скорочення вільних ділянок).

Концепція слугує реалізації керівного принципу сталого просторового розвитку і входить до принципів просторового планування у відповідному законі Ця концепція [12] була розроблена у 1970-х роках внаслідок критики екологічних наслідків субурбанізації [16] і набула політичної ваги в результаті національної стратегії сталого розвитку, прийнятої в 2002 р. На тлі актуальних демографічних змін все більше уваги приділяється наслідкам тривалого використання земель та зменшенню щільності поселення.

Пріоритет внутрішнього розвитку закріплений у всіх регіональних планах просторового планування, як принцип і на основі цього дедалі частіше приймаються більш жорсткі правила використання, наприклад, жорсткі обмеження щодо зон населених пунктів [17].

Однак, саме за допомогою цієї концепції на муніципальному рівні реалізуються питання розвитку населених пунктів.

Концепція «Функціонального розподілу праці». Відправною точкою для концепції (широкомасштабного) функціонального поділу праці є припущення, що суб-регіони є багатовекторними і доповнюють один одного. Аргументом на користь такого підходу є те, що використання порівняльних переваг дає можливість запроєктувати ефективну просторову структуру. В цілому, при збереженні природних ресурсів необхідно забезпечити зростання економічної продуктивності.

Критики зазначають, що ця концепція сприяє посиленню регіональних диспропорцій, а однобічна орієнтація на окремі функції збільшує вразливість регіону до криз, і погана екологічна ситуація в агломераціях може бути легітимізована із посиленням на функцію екологічного балансування сільських районів [17].

Концепція функціонального поділу праці була розроблена в 1960-х - 1980-х роках минулого століття і була включена до Федеральної програми просторового планування 1975 року як ціль для загального просторового

розвитку [12]. Для її реалізації слід було визначити масштабні пріоритетні області, наприклад, для проживання, відпочинку або виробництва.

Внаслідок процесів економічної концентрації та спеціалізації просторова структура сучасної Німеччині характеризується відносно розвиненим функціональним розподілом праці. Визнаючи ці реальні шляхи розвитку, неформальна концепція мегаполісів свідчить про те, що основна ідея функціонального розподілу праці є актуальною для просторового розвитку та планування на державному рівні.

Концепція «Збалансованих функціональних просторів». Концепцію збалансованих функціональних просторів слід розуміти як альтернативу широкомасштабному функціональному розподілу праці. Це прямо пов'язано з пропозицією забезпечення жителів усіх регіональних суб-регіонів федеральних земель високий дохід, хороші умови життя та можливості для відпочинку. Проте критики вказували на те, що такі вимоги нереальні, а кошти, необхідні для реалізації, недоступні [18].

Концепція збалансованих функціональних просторів вперше була запропонована Детлефом Марксом [19], на початку 1970-х, як стратегія оптимального використання наявних ресурсів та забезпечення рівних умов життя. До 80-х років минулого століття ця концепція інтенсивно обговорювалось при розробці питань просторового розвитку [20]. Врешті-решт, ця концепція не знайшла свого практичного застосування через критичні зауваження.

Неформальні концепції просторового планування та розвитку. Описані шість концепцій просторового планування, спочатку були спрямовані на реалізацію через юридично обов'язкові вимоги до планування. Основна ідея, пов'язана з цими концепціями, може слугувати основою для неформального планування. Тут зміст класичних концепцій часто використовується з метою гнучкої адаптації до наявних проблем.

Два різні приклади таких підходів – це мегаполіси (поперечний переріз) або надмісцеві концепції роздрібної торгівлі та центрів (галузеві).

Неформальні концепції знайшли своє відображення у просторовому плануванні та розвитку з початку 1990-х років минулого століття. Вони виникли внаслідок критики формалізованих концепцій та нового розуміння просторового планування і відтоді слугували підтримці суверенних інструментів планування.

З того часу неформальні концепції стали враховуватися в усіх стратегічних документах федерального уряду по просторовому плануванню та в Законі про регіональне планування як підходи до подальшого розвитку традиційного регіонального планування. Сьогодні неформальні концепції просторового

планування є неодмінним доповненням до формальних концепцій, їх вплив полягає в можливості конкретно вирішувати проблемні питання, а також сильні сторони окремих регіонів у різних просторових схемах та за участю всіх відповідних суб'єктів. Приклад мегаполісів показує, як неформальна концепція просторового планування політично супроводжується просторовим плануванням та державним плануванням: за структурою "bottom up", столичний регіон є неформальним альянсом стратегічного розвитку регіональних суб'єктів стратегічного розвитку. Одинадцять столичних регіонів (метрополісів) офіційно визнані резолюціями Міністерської Конференції міністрів з питань просторового планування.

Актуальний стан просторового планування оцінює Федеральне відомство статистики, яке, на підставі 65 індикаторів, визначає рівень ефективності національних і міжнародних програм. Всі вони доступні онлайн. Раз на два роки відомство публікує звіт про поточний стан. Згідно з цим звітом, в 2020 р. більше однієї третини індикаторів показали або 100% досягнення цілей національної стратегії сталого розвитку, або стійку тенденцію. Правда, по 28 параметрам (в тому числі, за викидами парникових газів і урівнювання в зарплатах жінок і чоловіків) цілі не були досягнуті. Німеччина регулярно проходить перевірку на предмет реалізації своєї політики просторового розвитку, яку здійснює міжнародна група експертів "Peer Review" 2020 у цілому високо оцінив виконану роботу, хоча і не обійшлося без зауважень. На думку експертів, Німеччина утримує високі позиції в порівнянні з іншими країнами.

Висновки: Цей огляд найбільш важливих концепцій просторового планування ілюструє фундаментальні і іноді суперечливі ідеї просторового планування на регіональному та місцевому рівні та їх подальший розвиток. Більшість з цих концепцій виникла в 1960-х і 1970-х роках, в час розквіту ідей просторового планування, і його базові структури показали доцільність їх подальшого застосування.

У наступні десятиліття стало очевидно, що для реалізації концепцій просторового планування вже недостатньо наявних варіантів управління для їх ефективного розвитку. Загалом, ці концепції і на даний час мають значний вплив на просторовий розвиток. Це, зокрема, добре відомі фундаментальні концепції сталого просторового розвитку та механізми їх реалізації.

Плани просторового розвитку не базуються виключно на одній концепції, а навпаки, спираються на кілька концепцій або базових положень різних концепцій. Поточні просторові плани базуються на концепції центральних міст, а також на концепції децентралізації, внутрішнього та зовнішнього розвитку територій залежно від їх категорій. Проте, наявні концепції часто вже не

відображають зростаючу складність просторового розвитку. Вони часто ґрунтуються на варіативних моделях, в той час як процеси демографічного та економічного розвитку стають дедалі більше регіонально диференційовані і часто не можуть бути прив'язані до просторових структурних критеріїв. Тому, важливо враховувати концепції просторового розвитку, що розробляються регіонами, так звані «знизу - вгору» концепції ("bottom – up") [3,8,21]. Соціальні проблеми, які допомагає вирішити просторове планування, також суттєво змінилися. Це найкраще можна проілюструвати зміною парадигми в просторовому плануванні: важливість і пріоритетність створення рівних умов життя.

Описані в дослідженні концепції виникли в той час, коли еквівалентність житлових умов була центральним питанням і завданням політики просторового планування. В рамках моделі соціальної держави диспропорції повинні бути вирівняні за рахунок всебічного розширення інфраструктури в регіонах, яким загрожує еміграція і шляхом міжрегіонального перерозподілу ресурсів. Однак, у сьогоднішній державній моделі еквівалентність умов життя має на меті рівні можливості та мінімальну інфраструктуру на всіх місцевих рівнях.

У зв'язку з цим основним завданням просторового планування Німеччини на даний час є питання стійкості центрів на фоні демографічних змін: у разі неминучого закриття або демонтажу інфраструктури об'єкти загального інтересу повинні бути зосереджені в центрах з стабілізацією в довгостроковій перспективі.

Називаючи основоположні принципи подальшого розвитку просторового планування слід відмітити:

- децентралізовану концентрацію;
- функціональний розподіл праці;
- внутрішній та зовнішній розвиток;
- (неформальні) концепції та стратегії, які повинні розроблятися та спільно реалізовуватися суб'єктами регіонального управління.

Список використаних джерел

1. Turowski G. Raumordnerische Konzeptionen. In: ARL – Akademie für Raumforschung und Landesplanung (Hrsg.) / G. Turowski, G. Lehmkuhler// Grundriß der Landes- und Regionalplanung. Hannover, 1999, 157-172.
2. Domhardt H.-J., Benzel L., Kiwitt T., Proske M., Scheck C., Weick T. Konzepte und Inhalte der Raumordnung. / H.-J. Domhardt, L. Benzel, T. Kiwitt, M. Proske, C. Scheck, T. Weick // ARL – Akademie für Raumforschung und Landesplanung. Grundriss der Raumordnung und Raumentwicklung. Hannover, 2011, 203-278.
3. Raumordnung im westlichen Deutschland 1945 bis 1990. / H. H. Blotevogel // ARL – Akademie für Raumforschung und Landesplanung (Hrsg.): Grundriss der Raumordnung und Raumentwicklung. Hannover, 2011, 115-168.

4. Deutscher Bundestag. Programmatische Schwerpunkte der Raumordnung. Drucksache 10/3146. Bonn, 1985.
5. BMBau – Bundesministerium für Raumordnung, Bauwesen und Städtebau (Hrsg.). Raumordnungspolitischer Orientierungsrahmen. Leitbild für die räumliche Entwicklung der Bundesrepublik Deutschland. Bonn, 1993.
6. MKRO – Ministerkonferenz für Raumordnung (Hrsg.) Raumordnungspolitischer Handlungsrahmen: Beschluß der Ministerkonferenz für Raumordnung in Düsseldorf am 8. März 1995. Bonn, 1995.
7. Christaller W. Die zentralen Orte in Süddeutschland. Eine ökonomisch-geographische Untersuchung über die Gesetzmäßigkeit der Verbreitung und Entwicklung der Siedlungen mit städtischen Funktionen / W. Christaller // Darmstadt 1933, reprografischer Nachdruck 1968.
8. Blotevogel H. H. Fortentwicklung des Zentrale-Orte-Konzepts. / H. H. Blotevogel // Forschungs- und Sitzungsberichte der ARL 217, Hannover, 2002.
9. Henckel D., von Kuczowski K., Lau P., PahlWeber E., Stellmacher F. Planen. Dezentrale Konzentration. In:– Bauen – Umwelt. Ein Handbuch. Wiesbaden. 2010, 109-112.
10. Deutscher Bundestag. Raumordnungsbericht 1968 der Bundesregierung. Drucksache V/3958. Bonn, 1968.
11. Münter A. Landesraumordnungspläne in Deutschland im Vergleich. Vergleichende Analyse der Pläne und Programme von 12 Bundesländern ohne NRW. / A. Münter, P. Schmitt // Abschlussbericht. Dortmund, 2007.
12. BMBau – Bundesministerium für Raumordnung, Bauwesen und Städtebau (Hrsg.). Raumordnungsprogramm für die großräumige Entwicklung des Bundesgebietes (Bundesraumordnungsprogramm): von der Ministerkonferenz für Raumordnung am 14. Februar 1975, von der Bundesregierung am 23. April 1975 beschlossen. Bonn, 1975.
13. Priebis A. Raumordnung in Deutschland. / A. Priebis // Das Geographische Seminar 33, Braunschweig, 2013.
14. MKRO – Ministerkonferenz für Raumordnung. Leitbilder und Handlungsstrategien für die Raumentwicklung in Deutschland. Verabschiedet von der Ministerkonferenz für Raumordnung am 30.06.2006. Berlin.
15. MKRO – Ministerkonferenz für Raumordnung. Leitbilder und Handlungsstrategien für die Raumentwicklung in Deutschland. Beschlossen von der 41. MKRO am 09.03.2016. Berlin.
16. Siedentop S. Innenentwicklung/Außenentwicklung. In: Henckel, D.; von Kuczowski, K.; Lau, P.; Pahl-Weber, E.; Stellmacher, F. Planen – Bauen – Umwelt. Ein Handbuch. Wiesbaden, 2010, 235-240.
17. Finke L. Funktionsräumliche Arbeitsteilung aus ökologischer Sicht. / L. Finke // ARL – Akademie für Raumforschung und Landesplanung: Funktionsräumliche Arbeitsteilung. Teil 1: Allgemeine Grundlagen. Forschungs- und Sitzungsberichte der ARL 138. Hannover, 1981, 62-74.
18. Hübler K.-H. Großräumige Vorranggebiete als Gegenkonzeption zu ausgeglichenen Funktionsräumen. In: Ernst, W.; Thoss, R. (Hrsg.): Beiträge zum Konzept der ausgeglichenen Funktionsräume. Materialien zum Siedlungs- und Wohnungswesen und zur Raumplanung. Münster 1977, 73-90.
19. Marx, D. Zur regionalpolitischen Konzeption ausgeglichener Funktionsräume / D. Marx // Berichte zur Raumforschung und Raumplanung 16 (3/4), 1972, 34-38.
20. Ernst W. Beiträge zum Konzept der ausgeglichenen Funktionsräume. / W. Ernst, R. Thoss // Münster. Materialien zum Siedlungs- und Wohnungswesen und zur Raumplanung 15, 1977
21. Danielzyk, R.; Knieling, J. Informelle Planungsansätze. / R. Danielzyk, J. Knieling // ARL – Akademie für Raumforschung und Landesplanung (Hrsg.): Grundriss der Raumordnung und Raumentwicklung. Hannover, 2011, 473-498.

д.т.н., проф. **Уль А.В.**, к.т.н., доцент **Мельник А.В.**,
Волынский национальный университет имени Леси Украинки,
к.т.н. доцент **Мельник Ю.А.**,
Луцкий национальный технический университет,
ст. преп. **Вакулюк Л.А.**,
Волынский национальный университет имени Леси Украинки
к.ф.н., доцент **Грибок Е.Н.**, Университет г. Фехта, Германия

КОНЦЕПЦИИ КАК ИНСТРУМЕНТ ПРОСТРАНСТВЕННОГО ПЛАНИРОВАНИЯ. ОПЫТ ГЕРМАНИИ

Одним из важнейших инструментов территориального управления и планирования является стратегия и процесс формирования управленческих решений на основе различных моделей, которые различаются соотношением взаимосвязанных элементов и процессов: территориального (пространственного) планирования и социально-экономического. Выбор основной модели стратегического планирования определяется, как правило, национальными традициями. Рациональная организация системы пространственного планирования способствует всестороннему социальному развитию регионов, повышению качества жизни населения. Поэтому при разработке стратегий пространственного планирования целесообразно учесть лучшие европейские концепции. Этот обзор наиболее важных концепций пространственного планирования Германии иллюстрирует фундаментальные и иногда противоречивые идеи пространственного планирования на региональном и местном уровне и их дальнейшее развитие. Большинство из этих концепций возникла в 1960-х и 1970-х годах, во время расцвета идей пространственного планирования, их базовые структуры показали целесообразность их дальнейшего применения.

Концепции пространственного планирования, введенные с 1960-х годов прошлого века в Германии, описывают основные принципы пространственной структуры и служат базовыми при построении будущей пространственной структуры. В статье рассмотрены основные и неформальные концепции, их возникновение, история развития, и их текущий статус в пространственном планировании. Описанные в исследовании концепции возникли в то время, когда эквивалентность жилищных условий была центральным вопросом и задачей политики пространственного планирования. В рамках модели социального государства диспропорции должны быть выровнены за счет всемерного расширения инфраструктуры в регионах, которым угрожает эмиграция и путем межрегионального перераспределения ресурсов. Однако, в

сегодняшней государственной модели эквивалентность условий жизни имеет целью равные возможности и минимальную инфраструктуру на всех местных уровнях

Опыт Германии может быть полезным при формировании системы сбалансированной политики в сфере пространственного планирования в Украине.

Ключевые слова: территориальное планирование; концепции пространственного планирования; пространственная структура; ось развития; устойчивое развитие.

Dr. Techn., Professor **Anna Uhl**, PhD, Associate Professor **Oleksandr Melnyk**,
Lesya Ukrainka Volyn National University,
PhD, Associate Professor **Yuliia Melnyk**, Lutsk National Technical University
Larysa Vakuliuk, Lesya Ukrainka Volyn National University
PhD. **Elena Gribok**, University of Vechta, Germany

CONCEPTS AS A TOOL OF SPATIAL PLANNING. GERMAN EXPERIENCE

One of the most important instruments of territorial management and planning strategy is the formation and management decisions based on different models that vary the ratio of interrelated elements and processes: regional (spatial) planning and socio-economic. The choice of the basic model of strategic planning is determined, as a rule, by national traditions. The rational organization of spatial planning promotes comprehensive *sotsialrozvytku* regions, improve the quality of life. Therefore, the development strategies of spatial planning is appropriate, taking into account the best European concepts. This overview of the most important concepts of spatial planning in Germany illustrates the fundamental and sometimes conflicting ideas of spatial planning at regional and local level and their further development.

Concept spatial introduced since the 1960s of the last century in Germany, describing the basic principles of spatial structure and serve as a base in the construction of future space structure. The article considers the basic and informal concepts, their origin, history of development, and their current status in spatial planning. The concepts described in the study arose at a time when the equivalence of living conditions was the main issue and task of spatial planning policy. In the model social state disparities must be aligned through a comprehensive expansion of infrastructure in regions threatened by emigration and inter-regional redistribution of resources. However, in today's state-level models of living conditions intended to equal opportunities and minimal infrastructure at all local levels.

German experience could be useful in the formation of a balanced policy on spatial planning in Ukraine

Key words: territorial planning; spatial planning concepts; spatial structure; axis of development; Sustainability.

REFERENCES

1. Turowski G. Raumordnerische Konzeptionen. In: ARL – Akademie für Raumforschung und Landesplanung (Hrsg.) / G. Turowski, G. Lehmkuhler// Grundriß der Landes- und Regionalplanung. Hannover, 1999, 157-172. {in German}
2. Domhardt H.-J., Benzel L., Kiwitt T., Proske M., Scheck C., Weick T. Konzepte und Inhalte der Raumordnung. / H.-J. Domhardt, L. Benzel, T. Kiwitt, M. Proske, C. Scheck, T. Weick // ARL – Akademie für Raumforschung und Landesplanung. Grundriss der Raumordnung und Raumentwicklung. Hannover, 2011, 203-278. {in German}
3. Raumordnung im westlichen Deutschland 1945 bis 1990. / H. H. Blotevogel // ARL – Akademie für Raumforschung und Landesplanung (Hrsg.): Grundriss der Raumordnung und Raumentwicklung. Hannover, 2011, 115-168. {in German}
4. Deutscher Bundestag. Programmatistische Schwerpunkte der Raumordnung. Drucksache 10/3146. Bonn, 1985. {in German}
5. BMBau – Bundesministerium für Raumordnung, Bauwesen und Städtebau (Hrsg.). Raumordnungspolitische Orientierungsrahmen. Leitbild für die räumliche Entwicklung der Bundesrepublik Deutschland. Bonn, 1993. {in German}
6. MKRO – Ministerkonferenz für Raumordnung (Hrsg.) Raumordnungspolitische Handlungsrahmen: Beschluß der Ministerkonferenz für Raumordnung in Düsseldorf am 8. März 1995. Bonn, 1995. {in German}
7. Christaller W. Die zentralen Orte in Süddeutschland. Eine ökonomisch-geographische Untersuchung über die Gesetzmäßigkeit der Verbreitung und Entwicklung der Siedlungen mit städtischen Funktionen / W. Christaller //. Darmstadt 1933, reprografischer Nachdruck 1968. {in German}
8. Blotevogel H. H. Fortentwicklung des Zentrale-Orte-Konzepts. / H. H. Blotevogel // Forschungs- und Sitzungsberichte der ARL 217, Hannover, 2002. {in German}
9. Henckel D., von Kuczowski K., Lau P., PahlWeber E., Stellmacher F. Planen. Dezentrale Konzentration. In:– Bauen – Umwelt. Ein Handbuch. Wiesbaden. 2010, 109-112. {in German}
10. Deutscher Bundestag. Raumordnungsbericht 1968 der Bundesregierung. Drucksache V/3958. Bonn, 1968. {in German}

11. Münter A. Landesraumordnungspläne in Deutschland im Vergleich. Vergleichende Analyse der Pläne und Programme von 12 Bundesländern ohne NRW. / A. Münter, P. Schmitt // Abschlussbericht. Dortmund, 2007. {in German}
12. BMBau – Bundesministerium für Raumordnung, Bauwesen und Städtebau (Hrsg.). Raumordnungsprogramm für die großräumige Entwicklung des Bundesgebietes (Bundesraumordnungsprogramm): von der Ministerkonferenz für Raumordnung am 14. Februar 1975, von der Bundesregierung am 23. April 1975 beschlossen. Bonn, 1975. {in German}
13. Prieb A. Raumordnung in Deutschland. / A. Prieb // Das Geographische Seminar 33, Braunschweig, 2013. {in German}
14. MKRO – Ministerkonferenz für Raumordnung. Leitbilder und Handlungsstrategien für die Raumentwicklung in Deutschland. Verabschiedet von der Ministerkonferenz für Raumordnung am 30.06.2006. Berlin. {in German}
15. MKRO – Ministerkonferenz für Raumordnung. Leitbilder und Handlungsstrategien für die Raumentwicklung in Deutschland. Beschlossen von der 41. MKRO am 09.03.2016. Berlin. {in German}
16. Siedentop S. Innenentwicklung/Außenentwicklung. In: Henckel, D.; von Kuczowski, K.; Lau, P.; Pahl-Weber, E.; Stellmacher, F. Planen – Bauen – Umwelt. Ein Handbuch. Wiesbaden, 2010, 235-240. {in German}
17. Finke L. Funktionsräumliche Arbeitsteilung aus ökologischer Sicht. / L. Finke // ARL – Akademie für Raumforschung und Landesplanung: Funktionsräumliche Arbeitsteilung. Teil 1: Allgemeine Grundlagen. Forschungs- und Sitzungsberichte der ARL 138. Hannover, 1981, 62-74. {in German}
18. Hübler K.-H. Großräumige Vorranggebiete als Gegenkonzeption zu ausgeglichenen Funktionsräumen. In: Ernst, W.; Thoss, R. (Hrsg.): Beiträge zum Konzept der ausgeglichenen Funktionsräume. Materialien zum Siedlungs- und Wohnungswesen und zur Raumplanung. Münster 1977, 73-90. {in German}
19. Marx, D. Zur regionalpolitischen Konzeption ausgeglichener Funktionsräume / D. Marx // Berichte zur Raumforschung und Raumplanung 16 (3/4), 1972, 34-38. {in German}
20. Ernst W. Beiträge zum Konzept der ausgeglichenen Funktionsräume. / W. Ernst, R. Thoss // Münster. Materialien zum Siedlungs- und Wohnungswesen und zur Raumplanung 15, 1977 {in German}
21. Danielzyk, R.; Knieling, J. Informelle Planungsansätze. / R. Danielzyk, J. Knieling // ARL – Akademie für Raumforschung und Landesplanung (Hrsg.): Grundriss der Raumordnung und Raumentwicklung. Hannover, 2011, 473-498. {in German}